

مبانی فقهی حقوق اسلامی، سال نهم، شماره هجدهم، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، ص ۵۷-۶۹

تحولات و نوآوری‌های قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ در مورد مهریه^۱

محمد رضا عباسی فرد^۲

رییس کمیسیون حقوقی و قضایی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران، ایران

بهزاد آهنگری^۳

کارشناس ارشد حقوق خصوصی، پژوهشگر دفتر مطالعات حقوقی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای

اسلامی، تهران، ایران

حسن پاشازاده^۴

استادیار دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، مشاور حقوقی استاندار آذربایجان شرقی،

تبریز، ایران

هادی بهزادی^۵

کارشناس ارشد حقوق خصوصی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران

چکیده

با تصویب ماده ۲۲ قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱، برای مهریه قابل اجرا سقف تعیین شده است. بدین توضیح که مهریه بیش از ۱۱۰ سکه منوط به ملائت زوج است که زوج باید برای استیفای حقوق قانونی و شرعی خود آن را اثبات کند و کمتر از ۱۱۰ سکه مشمول ماده ۲ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی می‌شود که با اصلاح ماده ۱۸ آیین‌نامه اجرایی، اصل بر عدم امکان حبس زوج است مگر اینکه زوج بتواند توانایی‌های مالی زوج را اثبات کند که در این صورت عدم پرداخت مهریه توسط زوج حبس او را در پی دارد. حتی اگر قائل به حذف بازداشت مرد (ماده ۲ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی) نباشیم، تا ۱۱۰ سکه، مرد می‌تواند با ارائه دادخواست

۱. تاریخ وصول: ۱۳۹۴/۱۲/۲۳؛ تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۳/۱۱

۲. پست الکترونیک: abbasifard_20@yahoo.com

۳. پست الکترونیک (نویسنده مسؤول): behzadahangari67@yahoo.com

۴. پست الکترونیک: pashazadeh45@gmail.com

۵. پست الکترونیک: h.behzadi66@yahoo.com

اعسار و اثبات عسر و حرج از بازداشت شدن رها شود که در این صورت هم زوجه به مهریه خود نمی‌رسد. بنابراین به نظر می‌رسد که قانون جدید نه تنها به حل معضله‌های مهریه کمک نمی‌کند بلکه حمایت‌های اندک قانونی که از زوجه بود را از بین برده است. در صورت قبول نظر مهریه نقدی در قانون ما معضلات مهریه مانند سنگین بودن مهریه و استفاده ابزاری از مهر توسط زوجه بوجود نخواهد آمد.

کلیدواژه‌ها: مهریه، حقوق مالی، زوجه، قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱، ماده ۲۲.

۱. مقدمه

بعد از انعقاد نکاح زن عنوان زوجه را کسب می‌کند و عقد برای او حقوقی مالی ایجاد می‌کند. بنابراین مهریه یکی از مهم‌ترین حقوق مالی است که مرد با شکل‌گیری عقد موظف به پرداخت آن به زوجه است. چنین نهادی خاص اسلام است و در کشورهای غربی وجود ندارد. با تصویب قانون جدید حمایت خانواده ۱۳۹۱ این حق مالی زوجه تغییراتی کرده است. ماده ۲۲ قانون جدید حمایت خانواده مقرر می‌دارد «هرگاه مهریه در زمان وقوع عقد تا ۱۱۰ سکه تمام بهار آزادی یا معادل آن باشد، وصول آن مشمول مقررات ماده ۲ قانون اجرای محکومیت‌های مالی است. چنانچه مهریه، بیشتر از این میزان باشد در خصوص مازاد، فقط ملائت زوج ملاک است. رعایت مقررات مربوط به محاسبه مهریه به نرخ روز کماکان الزامی است». با تصویب این ماده اندک حمایتی که از زنان در جهت استیفای حق شرعی و قانونی خود وجود داشت، از بین رفته است و هم چنین ضمانت اجرای که زوجه برای این منظور دارا بود نیز تضعیف شده است. ضمن بررسی و نقد ماده ۲۲ قانون جدید حمایت خانواده، با ارائه پیشنهاداتی سعی در حل این مشکلات خواهیم داشت.

۲. مهریه

مهر کلمه‌ای عربی است که معادل فارسی آن کابین است. مهر دارای نام‌های متعددی از قبیل صداق، صدقه، نحله، اجر، فریضه، حباء، عقد و علائق می‌باشد.^۱ در قانون مدنی در مواد ۱۰۷۸ تا ۱۱۰۱ از مهر و خصوصیات آن سخن گفته است و احکام آن را ذکر کرده ولی تعریفی از مهر ارائه نشده است ولی در اصطلاح حقوقی می‌توان گفت، مهر مالی است که زن بر اثر ازدواج مالک آن می‌گردد و مرد ملزم به دادن آن به زن می‌باشد.^۲

۳. انواع مهر

مهر از این جهت که هنگام عقد مقدار آن مشخص است یا نه به چند نوع تقسیم می‌شود.

۳.۱. مهر المسمی

اگر مهر ضمن عقد نکاح یا پس از آن به تراضی معین شود به آن مهر المسمی گویند.^۳ زن و شوهر می‌توانند در باب میزان و نوع مهر با هم توافق کنند (ماده ۱۰۸۰). در این صورت در کنار عقد نکاح، قرارداد دیگری نسبت به طرز اجرای الزام مرد به دادن مهر منعقد می‌سازند.^۴ این قرارداد جدا از عقد نکاح بوده و در صورت بطلان، اثر بطلان، به عقد سرایت نمی‌کند (ماده، ۱۰۸۱). مهر المسمی ممکن است عین معین یا کلی و هم چنین می‌توان حق مالی یا منفعت یا انجام کار معین باشد. در عرف امروز معمولاً مهر در زمان عقد به تراضی طرفین و خانواده‌هایشان صورت می‌گیرد و اکثراً و مبالغ هنگفت یا تعداد زیادی سکه طلا را به عنوان مهر قرار می‌دهند که مشکلاتی را برای زن و مرد و خانواده ایجاد می‌کند.

۱. انصاری، طاهری، دانشنامه حقوق خصوصی، ج ۳، ص ۱۹۹۶.

۲. صفایی، امامی، حقوق خانواده، ج ۱، ص ۶۶.

۳. صفایی و همکاران، بررسی تطبیقی حقوق خانواده، ص ۲۳۲.

۴. کاتوزیان، حقوق خانواده، ص ۱۱۹.

چرا که مهر از حالت پرداخت نقدی توسط مرد خارج شد و اغلب زوجه آن را در هنگام جدایی طلب می‌کند. هم‌چنین زن به دلیل محدودیتی که در حق طلاق برای او است اغلب از مهر به عنوان عدیده‌ای ابزاری برای فشار به مرد و گرفتن حق طلاق استفاده می‌کند که این موارد مشکلات عدیده‌ای را برای طرفین به وجود می‌آورد که در مباحث آتی به بررسی و ارائه راهکارهایی برای حل این معضلات و یا کاهش این مشکلات می‌پردازیم.

۲.۳. مهر المثل

بر خلاف مهر المسمی که مقدار آن در هنگام عقد معین می‌شود، در مهر المثل برحسب عرف و با توجه به وضع زن از لحاظ شرافت خانوادگی، سن، زیبایی و وضعیت او نسبت به امثال و اقارب معین می‌شود (ماده ۱۰۹۱).

تعیین مهر در نکاح دائم، موارد صحت عقد به شمار نمی‌آید. ممکن است زوجه تعیین و دریافت مهریه را به بعد از عقد موکول کند و هم‌چنین مواردی پیش می‌آید که مهر به دلیل مجهول بودن یا مالکیت نداشتن نفوذ حقوقی ندارد (مواد ۱۰۸۷ و ۱۱۰۰) که در چنین مواردی مهر المثل به جای مهر المسمی قرار می‌گیرد. تمام موارد بالا که بیان شد منوط به نزدیکی با زن می‌باشد و در صورت عدم نزدیکی، مهر المثل مستقر نمی‌شود. به عبارت دیگر نزدیکی عامل ایجاد کننده حق زوجه نسبت به مهر المثل است بر خلاف مهر المسمی که عامل ایجاد کننده حق زوجه نسبت به مهر عقد نکاح است نه نزدیکی. ولی نزدیکی عامل استقرار آن است.^۱

۱. محقق داماد، «بررسی فقهی و حقوقی ایجاد حق زن بر مهر»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی، ش ۴۲ و ۴۳، ص ۱۳۸.

۳.۳. مهر المتعه

هرگاه در عقد نکاح مهر ذکر نشده باشد و شوهر قبل از نزدیکی و تعیین مهر، زن خود را طلاق دهد، زن مستحق مهر المتعه است.^۱ بر خلاف مهر المثل که خصوصیات زن برای تعیین مهر در نظر گرفته می‌شود، در مهر المتعه حال مرد از حیث فقر و غنا ملاحظه می‌شود (ماده ۱۰۹۴ ق م).

باید توجه داشت که مهر المتعه ویژه نکاح دائم است چرا که زمانی به زوجه تعلق می‌گیرد که در هنگام عقد مهر مشخص نشده باشد و چنین امری در نکاح موقت از موجبات بطلان آن است. مهر المتعه جز حقوق شرعی و قانونی مذکور در تبصره ۶ ماده واحد طلاق ۱۳۷۱ در حق زوجه می‌باشد و در هنگام صدور گواهی عدم امکان سازش و اجرای صیغه طلاق توسط دفتر اسناد رسمی باید مدنظر قرار گیرد. به همین دلیل رأی که دادگاه به وی بدون توجه به این مورد صادر کرده بود، توسط دیوان عالی کشور نقض گردید.^۲

۴. مهریه در قانون جدید حمایت خانواده

بعد از تصویب قوانین حمایت خانواده ۱۳۴۶ و ۱۳۵۳ برخی از مواد قانون حمایت خانواده به موجب قوانینی که بعد از انقلاب اسلامی تصویب شده نسخ گردید. قانونی تحت عنوان لایحه قانونی تشکیل دادگاه‌های مدنی خاص که در سال ۱۳۵۸ تصویب شد و نوعی بازگشت به قانون مدنی و شرعی محسوب می‌شود و در نتیجه قوانینی که مغایر با قانون مدنی و شرع بودند نسخ شدند مخصوصاً مقررات مربوط به طلاق در قانون حمایت خانواده ۱۳۵۳ که مغایر قانون مدنی بود هر چند بعد از قانون دادگاه مدنی خاص ۱۳۵۸ در سال ۱۳۷۰ قانون ماده واحد طلاق تصویب شد و عملاً همه قواعد مربوط به طلاق را

۱. صفایی و همکاران، بررسی تطبیقی حقوق خانواده، ص ۲۳۹.

۲. بازگیر، حقوق خانواده، قانون مدنی در آیین آراء دیوان عالی کشور، ج ۱، ۱۳۷۸ ش.

سازماندهی کرد. با تصویب قانون اصلاح مقررات مربوط به طلاق مصوب ۱۳۷۱ نوعی عقب گرد به قانون حمایت خانواده ۱۳۵۳ صورت گرفت.

قانون حمایت خانواده جدید در تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۱ به تصویب مجلس و تأیید شورای نگهبان رسید. اما با تصویب قانون جدید، قانون حمایت خانواده سال ۵۳ نسخ نشده است. در ماده ۵۸ قانون جدید، قانون سال ۵۳ از زمره قوانین منسوخ شده خارج شده است و هنوز کارکرد خود را در موارد مغایر با قانون جدیدالتصویب دارا می‌باشد. هدف دولت از ارسال این لایحه تصویب قانونی جامع بوده است که با این اقدام مجلس مبنی بر عدم نسخ قانون سال ۵۳، می‌توان نتیجه گرفت که قانونگذار صرفاً مواد قانونی مغایر با قانون سال ۵۳ را اصلاح کرده است. ماده ۲۲ قانون جدید مقرر می‌دارد «هرگاه مهریه در زمان وقوع عقد تا ۱۱۰ سکه تمام بهار آزادی یا معادل آن باشد، وصول آن مشمول مقررات ماده ۲ قانون اجرای محکومیت‌های مالی است. چنانچه مهریه، بیشتر از این میزان باشد در خصوص مازاد، فقط ملائت زوج ملاک است. رعایت مقررات مربوط به محاسبه مهریه به نرخ روز کماکان الزامی است».

۵. نقد ماده ۲۲

با تصویب این ماده اندک حمایت‌هایی را نیز که در جهت احقاق حقوق زنان پیش‌بینی شده بود از بین برده است. تصویب این ماده در واقع باعث تضعیف نهاد مهریه و حاکمیت مهریه عندالاستطاعه در روابط مالی زوجین است و هم چنین باعث کم رنگ شدن توافق زوجین بر مهر و در نهایت مخالف آزادی اراده زوجین و آزادی قراردادها (ماده ۱۰ قانون مدنی) است. تا پیش از تصویب این قانون، زوجه حتی با وجود عندالمطالبه بودن مهریه، امکان دریافت آن را بنا به دلایل متعددی نداشت و یا موفق به وصول واقعی مهریه خود نمی‌شد.

اما با وجود این ماده و عندالاستطاعه بودن مهریه کار برای زوجه دشوار شده است. به نظر می‌رسد این ماده علاوه بر این که مشکلی را حل نمی‌کند، بلکه باعث مضاعف‌تر شدن مشکلات به خصوص برای زوجه، خانواده و محاکم می‌شود.

در ماده مقرر گردید که مهریه بالاتر از ۱۱۰ سکه مشمول ماده ۲ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی است. این در حالی است که با اصلاح ماده ۱۸ آیین‌نامه اجرایی، توسط رئیس قوه قضاییه، ماده ۶ نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ۱۳۷۸ در مرداد ۱۳۹۱ اصلاح شد که براساس آن، اصل بر عدم امکان حبس زوج است مگر اینکه زوجه بتواند توانایی‌های مالی زوج را اثبات کند که در این صورت عدم پرداخت مهریه توسط زوج حبس او را در پی دارد. حتی اگر قائل به حذف بازداشت مرد (اعمال ماده ۲ قانونی نحوه اجرای محکومیت‌های مالی) نباشیم تا ۱۱۰ سکه، مرد می‌تواند با ارائه دادخواست اعسار و اثبات عسر و حرج از بازداشت شدن رها شود که در این صورت هم زوجه به مهریه خود نمی‌رسد و طبق قسمت دوم ماده ۲۲، مهریه بیش از ۱۱۰ سکه منوط به ملائت مالی زوج می‌باشد که زوجه برای استیفای حقوق شرعی و قانونی خود باید متمول بودن زوج را اثبات کند که این را در واقع اگر نگوییم غیر ممکن است اما کار بسیار دشواری است. به نظر می‌رسد با عدم توانایی زوجه در معرفی اموال زوج، امکان حبس زوج به دلیل عدم پرداخت مهریه میسر نباشد و ماده ۲۲ قبل از لازم‌الاجرا شدن فاقد کارایی شده است.

در قرآن کریم مهریه از نظر کمی و زیاد، حد معینی ندارد و به تعبیر قرآن می‌تواند قنطار (مال عظیم) باشد. اما مهر سنگین کمکی به ثبات خانواده نمی‌کند. چرا که خانواده نهادی است که بر مبنای عشق متقابل زوجین، قابلیت بقا دارد و با اهرم‌های فشار مالی نمی‌توان مانع فروپاشی آن شد. امروزه مهریه به عنوان یک وثیقه مالی و اهرم فشاری برای زوجه است که به وسیله آن مرد را وادار به طلاق کند که این با شریعت اسلام و هم‌چنین بعضی از احکام فقهی همسو نیست. قرآن کریم می‌فرماید: «و آتوا الا صدقاتهن نحله» (نساء ۴۰) اگر نظر اسلام به وثیقه بودن مهر باشد چرا در قرآن نیامده «و آتوا الا صدقاتهن

وثیقه^۱». هم‌چنین فقیهان می‌گویند: «کراهت دارد مرد قبل از اینکه مهر زن یا بخشی از آن یا هدیه‌ای به وی بپردازد با زن مباشرت نمایند.^۲ فقه ما ظرفیت بالایی دارد و باید از آن استفاده کرد. مهر در نظام حقوق اسلام نقدی است و باید هنگام عقد پرداخت شود. این که مهر را نقد پرداخت نمی‌کنند یک عادت اجتماعی است که رواج پیدا کرده است.

در صدر اسلام معمول این بود که مرد هر چه به عنوان مهر متعهد می‌شد، نقد می‌پرداخت.^۳ با این تفاسیری که گذشت، نگارنده پیشنهاد می‌کند که مواد قانونی وضع شود که طبق آن مرد مهریه را نقداً در موقع انعقاد عقد به زوجه خود بدهد. چرا که مهریه هدیه و پیشکشی از جانب مرد به زن می‌باشد و باید قبل جدایی در طول زندگی مشترک به زوجه پرداخت شود. اجرای این نظر فواید دارد من الجمله این که زوج برحسب توانایی مالی خود مهریه پرداخت می‌کند و مشکلات سنگین بودن مهریه، استفاده ابزاری از مهریه توسط زوجه، کاهش دعاوی مهریه در محاکم حل خواهد شد، ضمن اینکه زوجه می‌تواند در موقع انعقاد عقد با گرفتن این بخش، جهیزیه خود را فراهم کند و بخشی از وسایل زندگی زناشویی این چنین تأمین شود.

نظریه مهریه نقدی با ماده ۱۰۸۲ که مقرر می‌دارد «به مجرد عقد زن مالک مهر می‌شود و می‌تواند هر تصرفی که بخواهد در آن بنماید» سازگار است. چرا که در عرف جامعه مهریه معمولاً بعداً انحلال نکاح درخواست می‌شود و یا به عنوان ابزاری برای فشار به زوج جهت طلاق زوجه صورت می‌گیرد. اما مهریه‌های سنگین و استفاده ابزاری از آن دوام زندگی و هم‌چنین اجبار مرد به طلاق را تضمین نمی‌کند. از یک سو هرچه مهریه سنگین‌تر باشد احتمال وصول آن توسط زوجه کمتر است و معمولاً زوجه نمی‌تواند تمام

۱. علیمردانی، «بررسی ماهیت حقوقی مهریه، نوع رابطه آن با نکاح دائم در نظام حقوق خانوادگی اسلام»، فصلنامه پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، ش ۲۸، ص ۱۳۴.

۲. نجفی، جواهرالکلام فی شرح، شرائع الاسلام، ج ۴۳، ۱۴۰۴ق.

۳. مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، ص ۲۴۹.

مهریه خود را وصول نماید ولی اگر مهریه نقد باشد و در موقع انعقاد نکاح به زوجه تحویل داده شود، زوجه به راحتی مهر خود را وصول می‌کند و از سوی دیگر زوجی که بخواهد همسر خود را طلاق دهد با بهانه‌گیری‌های بیخود زندگی را بر زوجه سخت می‌کند تا جایی که زوجه مجبور به بخشش مهر خود و گرفتن طلاق خلع شود و عملاً مهریه به هیچ کار او نمی‌آید.

پرداخت مهریه نقدی در موقع انعقاد عقد، علاوه بر اینکه باعث حذف مهریه‌های نامتعارف و خارج از عهده مرد می‌شود، باعث می‌شود حق حبس موضوع مواد ۱۰۸۵ و ۱۰۸۶ قانون مدنی نیز از موضوعیت بیفتد چرا که زوجه در همان ابتدای انعقاد عقد مهریه خود را دریافت می‌کند دیگر نوبت به اعمال حق حبس که در واقع نوعی توهین به زوجه و خانواده است نرسد. حق حبس نه تنها حق مثبتی نیست که به نفع زوجه ایجاد می‌شود بلکه نوعی تحقیر شخصیت زن و باعث از بین رفتن حرمت خانواده و عشق و صمیمیت بین زوجین می‌شود و جایگزین شدن دید حقوقی، مادی و قانونی به جای نگاه عاشقانه همراه با عطف و صمیمیت زوجین را به دنبال دارد و خانواده را نمی‌توان با دید حقوقی و قانونی صرف اداره کرد و پیوند مودت و رحمت بین زوجین برای اداره امور خانواده و تربیت فرزندان مؤثرتر از هر ابزار قانونی است.

۶. ضمانت اجرای مهریه

راست است که ازدواج از عواطف عمیق زوجین و هم‌بستگی اخلاقی طرفین بوجود می‌آید. اما گاهی اتفاق می‌افتد که هر یک از اعضای خانواده به حقوق و تکالیفی که دارد، از حق خود سوء استفاده می‌کند. لذا باید راهی یافت تا جلوی سوء استفاده از حق گرفته شود. اخلاق مهم‌ترین پشتوانه حقوق خانواده است و وجدان اخلاقی اعضای خانواده مهم‌ترین عنصر برای پابندی هر یک از آنها به حقوق و تکالیف متقابل می‌باشد. پس ضمانت اجرای

اخلاقی را باید مدنظر قرار داد اما حقوق خانواده هم علاوه بر ضمانت اجرای اخلاقی، نیازمند ضمانت اجرای حقوقی می‌باشد.

در میان حقوق مالی که در قوانین برای زوج در نظر گرفته است مهریه، حقی است که علاوه بر پشتوانه و مستندات شرعی، در قانون مدنی نیز مورد حمایت قرار گرفته است. زوج برای استیفا و وصول مهر خود ضمانت اجراهایی را در اختیار دارد که در ذیل به بررسی آنها می‌پردازیم:

۱.۶. حق حبس

یکی از ضمانت‌اجراهایی که در قانون برای وصول مهریه زوج پیش‌بینی شده است حق حبس است که قانون مدنی در مواد ۱۰۸۵ و ۱۰۸۶ پیش‌بینی شده است که طبق آن زن می‌تواند از انجام وظایف زناشویی خود، خودداری کند تا زمانی که مهر خود را وصول نکرده است مشروط به اینکه مهر او حال باشد و همچنین اگر زوج به اختیار وظایف زناشویی خود را انجام داد دیگر نمی‌تواند از این حق استفاده کند.

۲.۶. ماده ۲ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی

یکی دیگر از ضمانت‌اجراهایی که در قانون حمایت خانواده در مصوب ۱۳۹۱ برای استیفا مهر زن پیش‌بینی شده است استفاده از ماده ۲ قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ۱۳۷۷ یعنی بازداشت و حبس زوج است. تا قبل از تصویب قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ و ماده ۲۲ آن، روال بر این بوده که هر میزان مهریه باشد، زوج را می‌توان بازداشت کرد مگر این که حکم اعسارش صادر شود. اما با اصلاحیه‌ای که در این مورد انجام شد سقف ۱۱۰ سکه برای اجرای محکومیت مالی در نظر گرفته شد. ماده ۲۲ قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ مقرر می‌دارد «هرگاه مهریه در زمان وقوع عقد تا یکصد و ده سکه تمام بهار آزادی یا معادل آن باشد، وصول آن مشمول مقررات ماده (۲) قانون اجرای محکومیت‌های مالی است و

چنانچه مهریه، بیشتر از این میزان باشد درخصوص مازاد، فقط ملائت زوج ملاک پرداخت است...». این ماده علاوه بر این که تراضی طرفین در ایجاد تعهد را نفی کرده (مخالف ماده ۱۰ ق م) و مخالف اصل آزادی و حاکمیت اراده است، با اثبات تمکن مالی زوج جهت پرداخت مهریه را بر عهده زوجه قرار نهاده و این امر نیز بر خلاف اصول دادرسی است که با وقوع عقد صرف اثبات ایجاد تعهد برای متعهد له جهت الزام انجام دادن تعهد کافی است، می‌باشد.

زوجه برای وصول مهریه خود تا سقف ۱۱۰ سکه می‌تواند زوج را بازداشت کند مشروط به اینکه حکم اعسار زوج بنا بر درخواست او صادر شود که در این صورت زوج بازداشت نمی‌شود و مهریه تقسیط می‌شود. در این صورت زوجه نمی‌تواند مهریه خود را کامل وصول کند و مهریه بالاتر از ۱۱۰ سکه نیز منوط به ملائت زوج شده که زوجه باید اثبات کند که کار فوق‌العاده مشکلی می‌باشد. زوجه برای استیفای حقوق مالی قانونی خود کار غیر ممکن را باید انجام دهد و یادآور مصداقی از ضرب المثل «کی داده، کی گرفته» است. نگارنده پیشنهاد می‌کند در کنار این ضمانت اجراها، از ضمانت اجرای اداری و انضباطی استفاده شود. به این صورت که برخی از مزایای مالی مربوط به شغل زوج را تا استیفای کامل مهریه توسط زوجه، در اختیار او قرار دهیم و یا زوج را از استخدام در بعضی مشاغل محروم کنند.

۷. نتیجه

۱. تصویب ماده ۲۲ قانون جدید حمایت خانواده ۱۳۹۱ اندک حمایت‌هایی را نیز که در جهت احقاق حقوق زنان پیش‌بینی شده بود از بین برده است. تصویب این ماده در واقع باعث تضعیف نهاد مهریه و حاکمیت مهریه عندالاستطاعه در روابط مالی زوجین است و هم چنین باعث کم‌رنگ شدن توافق زوجین بر مهر و در نهایت مخالف آزادی اراده زوجین و آزادی قراردادهای (ماده ۱۰ قانون مدنی) است.

۲. با اصلاح ماده ۱۸ آیین‌نامه اجرایی توسط رئیس قوه قضائیه، ماده ۶ نحوه اجرای محکومیت‌های مالی ۱۳۷۸ در مرداد ۱۳۹۱ اصلاح شد که براساس آن، اصل بر عدم امکان حبس زوج است مگر اینکه زوجه بتواند توانایی‌های مالی زوج را اثبات کند که در این صورت عدم پرداخت مهریه توسط زوج حبس او را در پی دارد. حتی اگر قائل به حذف بازداشت مرد (اعمال ماده ۲ قانونی نحوه اجرای محکومیت‌های مالی) نباشیم تا ۱۱۰ سکه، مرد می‌تواند با ارائه دادخواست اعسار و اثبات عسر و حرج از بازداشت شدن رها شود که در این صورت هم زوجه به مهریه خود نمی‌رسد و طبق قسمت دوم ماده ۲۲، مهریه بیش از ۱۱۰ سکه منوط به ملائت مالی زوج می‌باشد که زوجه برای استیفای حقوق شرعی و قانونی خود باید متمول بودن زوج را اثبات کند که این را در واقع اگر نگوییم غیر ممکن است اما کار بسیار دشواری است. به نظر می‌رسد با عدم توانایی زوجه در معرفی اموال زوج، امکان حبس زوج به دلیل عدم پرداخت مهریه میسر نباشد و ماده ۲۲ قبل از لازم‌الاجرا شدن فاقد کارایی شده است.

۳. امروزه مهریه به عنوان یک وثیقه مالی و اهرم فشاری برای زوجه است که به وسیله آن مرد را وادار به طلاق کند که این با شریعت اسلام و هم‌چنین بعضی از احکام فقهی هم‌سو نیست. قرآن کریم می‌فرماید: «وأتوا الا صدقاتهن نحله» (نساء ۴۰) اگر نظر اسلام به وثیقه بودن مهر باشد چرا در قرآن نیامده «وأتوا الا صدقاتهن وثیقه». مهر در نظام حقوق اسلام نقدی است و باید هنگام عقد پرداخت شود. این که مهر را نقد پرداخت نمی‌کنند یک عادت اجتماعی است که رواج پیدا کرده است.

پیشنهاد می‌شود که مواد قانونی وضع شود که طبق آن مرد مهریه را نقداً در موقع انعقاد عقد به زوجه خود بدهد اجرای این نظر فواید دارد من الجمله این که زوج برحسب توانایی مالی خود مهریه پرداخت می‌کند و مشکلات سنگین بودن مهریه، استفاده ابزاری از مهریه توسط زوجه، کاهش دعاوی مهریه در محاکم حل خواهد شد، ضمن اینکه زوجه

می‌تواند در موقع انعقاد عقد با گرفتن این بخش، جهیزیه خود را فراهم کند و بخشی از وسایل زندگی زناشویی این چنین تأمین شود.

نظریه مهریه نقدی با ماده ۱۰۸۲ که مقرر می‌دارد «به مجرد عقد زن مالک مهر می‌شود و می‌تواند هر تصرفی که بخواهد در آن بنماید» سازگار است.

۴. استفاده از ضمانت اجراهای اداری و انضباطی در کنار سایر ضمانت اجراها. به این صورت که برخی از مزایای مالی مربوط به شغل زوج را تا استیفای کامل مهریه توسط زوجه، در اختیار او قرار دهیم و یا زوج را از استخدام در بعضی مشاغل محروم کنند.

منابع

قرآن کریم.

انصاری، مسعود، طاهری، محمد علی، دانشنامه حقوق خصوصی، ج ۳، انتشارات محراب فکر، ۱۳۸۴ ش.

بازگیر، یدالله، حقوق خانواده، قانون مدنی در آینه آراء دیوانعالی کشور، ج ۱، چاپ اول، ۱۳۷۸ ش.

صفایی، حسین و امامی، اسدالله، حقوق خانواده، ج ۱، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۹ ش.

صفایی و همکاران، بررسی تطبیقی حقوق خانواده، چاپ دوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۷ ش.

علیمردانی، امان الله، «بررسی ماهیت حقوقی مهریه، نوع رابطه آن با نکاح دائم در نظام حقوق خانوادگی اسلام»، فصلنامه پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، سال ۸، شماره ۲۸، تابستان ۹۱.

محقق داماد، سیدمصطفی، «بررسی فقهی و حقوقی ایجاد حق زن بر مهر»، فصلنامه دیدگاههای حقوقی، دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری، شماره ۴۲ و ۴۳ سال ۱۳۸۶.

مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، انتشارات صدرا، ۱۳۸۵ ش.

نجفی، محمدحسن، جواهرالکلام فی شرح، شرائع الاسلام، ج ۴۳، چاپ هفتم، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۴ ق.